

Похмурий привид Німеччини дедалі частіше почав з'являтися у наших внутрішньополітичних дискусіях. І це вельми тривожний симптом. Ми вже за кілька десятиліть звикли до Європейського Союзу, до того, що Західна Європа і Брюссель – це синоніми. Абревіатура «ЄС» стала для нас чимось на кшталт забороненого плоду. Недосяжним, барвистим і привабливим, як новорічна іграшка. Німеччина ж пробуджує зовсім інший асоціативний ряд, цілковито відмінні історичні алюзії, політичні барви й очікування.

Ще донедавна у контексті європейської інтеграції у нас взагалі було неприйнято згадувати про Берлін окремо від Брюсселя. Багато років ми інтегрувалися до такого бажаного і рятівного Європейського Союзу. Він устиг стати для корабля Української державності надійним орієнтиром в розбурханому морі історії, туди ми готові були плисти, долаючи усі численні підводні рифи і перепони.

І ось тепер, коли до підписання з ЄС доленосної угоди про асоціацію залишилося півкроку, виявляється, нам доведеться мати справу з... жорсткою, непоступливою, зарозумілою і прагматичною (вибираю, звісно, найбільш політкоректні епітети!) Німеччиною. Не Брюссель, а Берлін буде для нас відтепер головною адресою, куди звертатимуться всі наші помисли, сподівання, мрії, звинувачення та нарікання.

Те, що непоступлива позиція Берліна стала каменем спотикання для процесу європейської інтеграції України, вже давно – секрет Полішинеля. Не лише дипломати, втаємничені у тонкощі переговорного процесу, а й пересічні українці знають, що від одного лише німецького «Jawohl!» (так точно) сьогодні по суті залежить наше євроінтеграційне майбутнє, а відтак і майбутнє об'єднаної Європи. Проте Берлін з різних міркувань не поспішає ці заповітні слова промовити, чим, природно, неабияк нас тривожить.

І справа навіть не в короткозорості й недалекоглядності нинішнього німецького керівництва. З цим ще можна було б якось змиритися. Врешті-решт кожна країна керується насамперед своїми національними інтересами, і якщо ці інтереси нині диктують офіційному Берліну саме таку політичну лінію щодо українського питання, то нам тривожитись, нервувати і дратуватися з цього приводу – собі ж дорожче!

Однак, замість того, щоб чесно і відверто визнати свою неготовність до розмови про європейські перспективи України, німці щось, по-простому кажучи, втирають нам про «вибіркове правосуддя», про «політично вмотивовані» суди над опозиційними лідерами, про згортання демократичних свобод тощо. Мовляв, доки Тимошенко в буцегарні, доти немає розмови про європейські перспективи України...

«Кожному українцеві повинно бути зрозумілим: шлях до ЄС, яким вирушає чи не вирушає Україна, цілком і повністю залежить від українського керівництва та

українського народу», - нинішній німецький посол в Україні так розставляє крапки над і.

Осмільюсь відповісти пану Послу: ні, Ваша високо поважносте, неправда. Шлях України до ЄС сьогодні цілком в руках Німеччини. Так само, як і у 2008 році шлях України до НАТО був у руках Німеччини. Навіть не Франції, яка завжди напівбайдуже дивилася на Україну. Від рішення Берліна залежатиме рішення всього ЄС. І саме у руках Німеччини зараз питання – дати Україні перспективу членства в ЄС в новій угоді про асоціацію, чи ні.

Саме від відповіді на це запитання залежить, чи Україна зможе виконати угоду і матиме підтримку ЄС у непростому газовому протистоянні з Москвою, чи ж нова угода стане символом закритих дверей, напрямком руху не до, а від членства в ЄС.

Саме такі жорсткі оцінки ситуації в Україні дають німецькі дипломати. Адже інакше їм доведеться відповідати на найважливіше сьогодні питання. Питання щодо того, хто візьме на себе колосальну моральну відповідальність за зрив процесу об'єднання європейського континенту, за торпедування ідеї об'єднаної Європи, що донедавна визначала філософію європейської інтеграції України й знаходила співчуття і підтримку в Брюсселі. Берліну ж ця ідея, очевидно, вже не потрібна. От і намагається він безсоромно перевести стрілки на Київ.

Тим-то можна легко зрозуміти тих українських політиків, дипломатів та експертів, хто нині не приховує своїх розчарувань позицією Німеччини і мече у її бік гнівні філіппіки та отруєні стріли. Ширяться розмови про застарілі «тевтонські комплекси» німців, що знову почали даватися взнаки, про «системні проблеми» і навіть кризу у двосторонніх українсько-німецьких відносинах. Що називається, греблю прорвало!

Не бракує, звісно, й таких, які, побачили в цій ситуації свій шанс на політичне виживання і радо кинулись оббивати високі берлінські пороги. Використовуючи неналаштованість чинного німецького керівництва на конструктивний діалог з Києвом з найбільш актуального і принципового питання, ці *streikbrecher*'и від української політики вистрибують, мов той Пилип з конопель, і на всі голоси підспівують Берліну та витинають перед ним свого гопака: правильно, мовляв, ви, німці робите, не треба вступати в договірні відносини з «диктаторським режимом», відберіть у його чільних представників дипломатичні паспорти, конфіскуйте їхні закордонні рахунки, от прийдемо ми скоро до влади, тоді й попідишуємо з вами все, що треба, і т.д. Та вже Бог їм, як то кажуть, суддя, цим невдахам...

Однак, украй важливо за всіма цими нашими вже традиційними забавами з піснями й танцями не прогавити надзвичайно важливу подію: на європейському континенті замість старої, сказати б, брюссельсько-ЄСівської політичної реальності народжується нова германоцентрична. Очевидно, нинішня криза єврозони є такими собі родовими переймами, і невдовзі ми побачимо сам плід у всій його первозданній красі – Західну Європу, у якій безроздільно домінуватиме одна країна.

Біологічна метафора тут, думаю, цілком доречна. Адже загальна політична напруга в

Євросоюзу сьогодні й справді-таки сягнула апогею. Усі чекають від Німеччини рішучих кроків, спрямованих на подолання нинішньої кризи. І водночас усі бояться, що вона... ці кроки почне робити! Коли центр ухвалення всіх принципових політичних рішень переміститься у Берлін, ніхто не візьметься прогнозувати, як далі розвиватимуться події на європейському континенті.

І як нам, українцям, бути в такій ситуації? Тішитися чи сумувати? «Не сміятися, не плакати, не проклинати, а розуміти», - ця максима з етики Спінози може бути доброю відповіддю на згадані питання. У такі вирішальні історичні моменти, як нинішній, вона є чи не єдиним надійним орієнтиром і дороговказом.

Розпочати годилося б з усвідомлення того дедалі очевиднішого факту, що німецьке питання, яке значною мірою визначало історію Європи у 20 ст. і яке, як ще донедавна здавалося, було назавжди вирішене внаслідок створення ЄС, знову повертається на політичний порядок денний. Європейська інтеграція, отже, не дала на нього остаточної відповіді.

Різка активізація євроінтеграційних процесів у 1990-х роках змогла дещо притлумити побоювання Європи перед темними «тевтонськими духами». Ці страхи було з новою силою ожили під час об'єднання Німеччини, проте незаперечні здобутки німців в економічному відродженні та розбудові демократичного суспільства у післявоєнний час, перехід на нову європейську валюту (німці дуже довго вагались перш ніж відмовитись від своєї марки, цього ледь не сакрального символу відродження й післявоєнного успіху країни!), - усі ці чинники зіграли свою «миротворчу» роль, і Європа на певний час заспокоїлась.

Звісно, можна було легко передбачити, що Німеччина з її величезною економічною потугою неминуче стане провідною країною євросони, а отже хоч-не-хоч задаватиме тон у всіх європейських справах. Однак, очікування (як нині вже з'ясовується, невиправдано оптимістичні!) на подальші успіхи євроінтеграції, аж до створення вже у політично осяжному майбутньому європейської федерації (Сполучених Штатів Європи), давали певні підстави сподіватися, що німецький Гулівер і надалі залишатиметься надійно припнутий до Брюсселя мірадами тоненьких бюрократичних ниток.

Навіть той факт, що наприкінці минулого сторіччя німці знову взяли за зброю (Югославія, Афганістан), не давав особливих підстав для тривоги, адже німецькі збройні сили надійно контролювали і наразі продовжують контролювати партнери по НАТО.

Боргова криза в євросоні змушує Берлін вийти на авансцену. Хоч як би не хотілося цього нинішньому німецькому керівництву, адже громадська думка в Німеччині, колись беззастережно проєвропейська, тепер дедалі відчутніше схиляється у бік євроскептиків, йому доведеться-таки братися за порятунок євро. Врешті-решт роль «пожежника» Берліну обійдеться значно дешевше, ніж тотальний крах європейської валюти, а відтак (і про це неодноразово заявляла канцлер ФРН Меркель!) і всього проекту Європейський Союз. Тож можна сподіватися, що наразі у німців все-таки вистачить сил втримати цей проект на плаву.

Проте, оскільки будь-яка нинішня стратегія порятунку європейської інтеграції і ЄС (подальша консолідація єврозони із запровадженням жорстких правил гри й відповідальності, чи, навпаки, фрагментація з виділенням «здорового ядра» навколо Берліна) передбачає різке посилення впливу і ролі Німеччини, яка візьме на себе левову частку фінансового тягаря, немає жодних сумнівів, що ця країна відтак «замовлятиме музику», тобто диктуватиме умови, встановлюватиме свої правила гри в ЄС. Отже це вже буде зовсім не той, сказати б, брюссельський Євросоюз, привабливий, толерантний і різноликий. Це буде берлінський ЄС, де всі принципи політичні й економічні рішення ухвалюватимуть німці, а брюссельська бюрократична «контора» лише ці рішення юридично оформлюватиме. Словом, десь так, як нині це відбувається із закріпленням європейської перспективи України в Угоді про асоціацію.

Вже нині німецьке питання звучить з новою силою, і всім доводиться шукати на нього свою відповідь. Привид німецької могутності пробуджує не вельми радісні емоції й сподівання. Насамперед у французів. Адже саме французько-німецький локомотив, починаючи із середини минулого сторіччя, доволі ефективно рухав весь ЄСівський проект. Власне, за великим рахунком заради французько-німецького «правлячого тандему» цей проект свого часу й затівався, тобто треба було будь-що покласти край ворожнечі між двома найпотужнішими європейськими націями, що століттями генерувала руйнівні війни і конфлікти. Ідея, як то кажуть, вродила плодом, і зараз навіть в найкошмарнішому сні не приверзеться збройне протистояння між німцями і французами. Але це зараз. Історична пам'ять же нікуди не щезла, старі демони лише зачаїлися і дримають, і в Парижі чудово розуміють, що будь-яке порушення нинішнього крихкого балансу (а воно вже, схоже, неминуче!) може знову їх пробудити.

Очевидно, досягнутий під час нещодавнього саміту ЄС компроміс в питанні про оздоровлення євро невдовзі дасть свої результати. Однак, навіть якщо європейська валюта врешті-решт одужає і нинішня криза буде подолана, відносини між Парижем і Берліном вже ніколи не будуть такими безхмарними, як у «золоту добу» брюссельського ЄС. А що казати про такі країни, як Великобританія?! Їм заздалегідь приготована незavidна доля «другосортних» членів Євросоюзу, з якою вони, певна річ, так просто не змиряться.

Не менше, ніж у британців, підстав для тривоги у поляків. Реакція Варшави на грядущі зміни була дещо несподіваною. Палко закликаючи Берлін зіграти роль першої скрипки у виведенні єврозони з кризи, поляки водночас застерігають, що країни, які наразі не користуються євро, теж мають брати активну участь у прийнятті рішень. Ще б пак, адже залишитися на обочині, гiбіючи на других ролях в германоцентричному ЄС, для Польщі це як ніж у серце!

От хто сьогодні вдоволено потирає руки, спостерігаючи за родовими муками нового Євросоюзу, який невдовзі привітає світ з чітко вираженим німецьким акцентом, так це Москва! З Брюсселем у неї відверто не склалося, та й - руку на серце - не могло скластися. З Берліном же росіян єднає давня історична традиція і нинішні ділові інтереси, тож знаходити спільну мову з ним, очевидно, буде значно простіше. Втім, це ще, звісно,

не факт. А от те, що нинішня турбулентність в євросоні вже відлунує на Сході, це бачать усі. Новий Євросоюз може покликати до життя нову Росію.

А що Київ? Ми наразі за інерцією продовжуємо інтегруватися в брюссельський ЄС. Проте незабаром ця інерція остаточно зникне. Можливо, це станеться 19 грудня. У кожному разі сподіватися, що тоді ми нарешті побачимо з боку Берліна зелене світло стосовно наших європейських перспектив, можуть лише найзавзятіші оптимісти або германофіли. І навіть, якщо дипломатам поталанить-таки в останню мить винайти якусь чарівну формулу, що дозволить бодай про людське око засвідчити успішне завершення переговорів щодо угоди про асоціацію, це мало що змінить у принципі.

Що ж за таких умов робити людям поміркованим, прагматичним і зорієнтованим на українські національні інтереси? Тим, хто не хоче істерично вигукувати услід за надто емоційними критиками непоступливого Берліна щось на кшталт «ЄС помер! Нехай живе четвертий рейх!», а також не поспішає запопадливо прогинатися перед німцями, випрошуючи у них санкцій проти своїх політичних опонентів, як це роблять нині деякі streikbrecher'и?

Для початку, вочевидь, варто позбутися надмірних емоцій і, як радить мудрий Спіноза, намагатися зрозуміти суть тих процесів, що наразі відбуваються в ЄС, і куди вони нас можуть незабаром привести. Зрозумівши, можна буде визначитися щодо понімеченого Євросоюзу.

19 грудня, так і не дочекавшись з боку Берліна давно сподіваного «Jawohl!», ми, очевидно, поставимо жирну крапку в історії з європейською інтеграцією України. І це аж ніяк не означатиме грандіозного провалу чи «фатальної дипломатичної поразки» Києва. Це символізуватиме по суті зникнення з історичної сцени того брюссельського ЄС, стати членом якого ми безуспішно прагнули.

З ЄС же берлінським будуть зовсім інші відносини. І важливо, щоб вони розпочиналися не з відвертої брехні, маніпуляцій і «пересмикувань», а з того очевидного і доконаного факту, що Берлін перейшов дорогу європейській інтеграції України, поховавши таким чином ідею єдиної Європи без розподільчих ліній. Візьмусь прогнозувати, що моральна, політична і матеріальна відповідальність Німеччини за цю історичну помилку буде меншою, ніж за катастрофу нацизму.

А поки що Європа поволі вступає у нову епоху. Епоху незрівнянно жорсткішу і жорстокішу до слабких, безпорадних і млявих, ніж безхмарний і відносно комфортний період європейської інтеграції. Вона їх просто знищить, ця нова епоха, безжалісно розтопче і змете з історичної сцени. Отже, аби вистояти, вціліти, треба якомога швидше прокидатись і вибиратися з євроінтеграційних пелюшок. Пора дитячих забав завершилась. Попереду - серйозні випробування на зрілість. Українці, поляки, хорвати, чехи та інші слов'янські народи повинні будуть в жорстких умовах довести нащадкам Гегеля, Карла Маркса та інших німецьких україно- та слов'яноскептиків право на державне й історичне існування.

Яwoh!, панове-браття українці!

*Борис Сельський*, [УНІАН](#)